

ПСИХОЛОГІЧНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF POLICE ACTIVITIES IN UKRAINE DURING THE CONDITIONS OF WAR

У статті здійснено аналіз процесу психологічного супроводу поліцейської діяльності в Україні в умовах війни. Визначено, що завданням Національної поліції України є виконання специфічних державних функцій із забезпечення правопорядку, профілактики протиправних діянь та боротьби зі злочинністю на території нашої держави. Виконання завдань, покладених на поліцейського, передбачає високий рівень професійної психологічної підготовки, особливо в умовах війни. Акцентовано увагу на застосуванні різноманітних методів та методик у процесі психологічного супроводу поліцейської діяльності. Так, на етапі відбору персоналу Національної поліції використовують методи, які спрямовані на встановлення наявної психологічної готовності кандидатів до виконання специфічних стресогенних поліцейських функцій, особливо за наявності в Україні воєнного сьогодення (співбесіда, анкетування, тестування та ін.). На стадії професійної психологічної підготовки здійснюється тренування з розвитку особистісних якостей, таких як самоконтроль, рефлексія, емоційна стійкість, спроможність до самоактуалізації та творчості, проводяться тренінги з підвищення рівня комунікації, тимчасового зняття стресу, підвищення мотивації до виконання службових обов'язків, зниження рівня ризику психологічної травми у разі попадання в екстремальні ситуації, у тому числі за безпосередньої участі у бойових діях. Зазначено, що під час безпосереднього виконання поліцейськими службових обов'язків представниками психологічної служби Національної поліції також застосовуються багатовекторні психологічні методи. Вони включають у себе анкетування, спостереження, інтерв'ю, психологічні тести, експертні оцінки та ін. Наприклад, діагностика, яка є однією з найважливіших функцій психолога в Національній поліції України, необхідна для забезпечення ефективної роботи поліцейських у різних сферах їхньої діяльності, таких як робота з громадськістю, протидія злочинності, розслідування кримінальних правопорушень, охорона громадського порядку тощо. Резюмуючи, можна сказати, що виконання поліцейських функцій, особливо в умовах воєнного стану, передбачає високий рівень професійної психологічної підготовки. Рівень такої підготовки забезпечується на таких стадіях, як: процес психологічного відбору майбутнього персоналу Національної поліції України; процес професійної психологічної підготовки, який включає у себе безпосередньо теоретичні знання та практичні навички психологічних аспектів роботи поліцейського; психологічне забезпечення безпосереднього виконання службових обов'язків поліцейськими України, які нині невідділені від війни.

Ключові слова: Національна поліція, психологічне супроводження, психологічна підготовка, методи психологічного супроводження поліцейської діяльності, психологічна готовність.

The article analyzes the process of psychological support of police activity in Ukraine during the war. It was determined that the task of the National Police of Ukraine is to perform specific state functions to ensure law and order, prevent illegal acts and fight crime on the territory of our state. Completing the tasks assigned to a police officer requires a high level of professional psychological training, especially in wartime conditions. Emphasis is placed on the application of various methods and techniques in the process of psychological support of police activity. Thus, at the stage of selection of National Police personnel, methods are used that are aimed at establishing the existing psychological readiness of candidates to perform specific stressful police functions, especially in the presence of war in Ukraine today (interview, questionnaire, testing, etc.). At the stage of professional psychological training, training is carried out on the development of personal qualities, such as self-control, reflection, emotional stability, the ability to self-actualize and creativity, training is carried out on increasing the level of communication, temporary stress relief, increasing motivation to perform official duties, reducing the level of risk psychological trauma when exposed to extreme situations, including direct participation in hostilities. It is noted that during the direct performance of official duties by police officers, representatives of the psychological service of the National Police, multi-vector psychological methods are also used. They include questionnaires, observations, interviews, psychological tests, expert assessments and others. For example, diagnosis, which is one of the most important functions of a psychologist in the National Police of Ukraine. It is necessary to ensure the effective work of police officers in various areas of their activity, such as work with the public, combating crime, investigating criminal offenses, maintaining public order, etc. Summarizing, we can say that the performance of police functions, especially under martial law, requires a high level of professional psychological training. The level of such training is ensured at such stages as: the process of psychological selection of future personnel of the National Police of Ukraine; the process of professional psychological training, which directly includes theoretical knowledge and practical skills of the psychological aspects of the work of a police officer; psychological support for the direct performance of official duties by police officers of Ukraine, who are currently inseparable from the war.

Key words: National police, psychological support, psychological training, methods of psychological support of police activity, psychological readiness.

УДК 159.9.07:316.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.50.31>

Самара О.Є.

к.психол.н., доцент,
доцент кафедри психології
Національний університет
«Одеська юридична академія»

Ташматов В.А.

к.психол.н.,
доцент кафедри психології
Національний університет «Одеська
юридична академія»

Статтю присвячено проблемі психологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні. Така діяльність, на нашу думку, спрямована на:

1. процес психологічного відбору майбутнього персоналу Національної поліції України;
2. процес професійної психологічної підготовки, який включає у себе безпосередньо теоретичні знання та практичні навички психологічних аспектів роботи поліцейського;
3. психологічне забезпечення безпосереднього виконання службових обов'язків поліцейськими України.

Завданнями поліції України є надання поліцейських послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання у межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1].

Виконання поліцейських функцій, особливо в умовах воєнного стану, передбачає високий рівень професійної психологічної підготовки. Рівень такої підготовки забезпечується на стадіях:

1. процесу психологічного відбору майбутнього персоналу Національної поліції України;
2. процесу професійної психологічної підготовки, який включає у себе безпосередньо теоретичні знання та практичні навички психологічних аспектів роботи поліцейського;
3. психологічного забезпечення безпосереднього виконання службових обов'язків поліцейськими України.

Процес психологічного відбору майбутнього персоналу Національної поліції України – це процес визначення в особи, яка є кандидатом на службу в поліцію, провідних індивідуально-психологічних особливостей, якостей і рис характеру, мотивації її поведінки, психофізіологічних, емоційних реакцій та станів, закономірностей перебігу психічних процесів, рівня розвитку інтелекту, пізнавальної сфери, особливостей мислення, пам'яті, уваги, емоційно-вольової сфери, способу прийняття самостійних рішень, наявності лідерських тенденцій, загального розвитку комунікативних якостей, схильності до управлінської діяльності, прогнозування стресостійкості, успішності у певних умовах професійної діяльності, психологічної готовності до несення служби в екстремальних ситуаціях.

На цій стадії супроводження поліцейської діяльності застосовується низка методів, наприклад тестування. Так, для оцінки інтелектуальних здібностей та рівня розвитку пізнавальних процесів використовуються різнома-

нітні тести на інтелект. Такі тести дають змогу визначити рівень розвитку когнітивних функцій особистості та виявити можливі особистісні відмінності. Окрім того, використовуються тести на професійну придатність, що дають змогу оцінити відповідність особистості певним професійним вимогам.

Для виявлення особистісних рис та властивостей використовуються різноманітні проєктивні методи, які дають можливість зрозуміти психологічну сутність особистості та виявити можливі проблемні аспекти. Наприклад, одним із таких методів є малювання, яке дає змогу визначити особливості сприйняття світу, емоційний стан, уміння досягати мети тощо.

Також використовуються методи професійної орієнтації, що дають можливість оцінити спрямованість особистості на виконання певних професійних завдань. Для цього використовуються різні психологічні тести та інструменти. Це можуть бути: методика КОТ; методика «Слухо-мовна пам'ять»; методика «Коректурна проба»; методика «16-факторний опитувальник Кеттела»; методика схильності до ризику О. Г. Шмельова; багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» (МЛО-АМ) А.Г. Маклакова і С.В. Чермяніна та ін.

Професійна психологічна підготовка є однією з найважливіших функцій процесу психологічного забезпечення служби в Національній поліції України. Її мета полягає у забезпеченні психологічної готовності поліцейських до виконання службових завдань у складних та стресових умовах, особливо в умовах війни [2].

Професійна психологічна підготовка здійснюється у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання та в центрах первинної професійної підготовки поліцейських Міністерства внутрішніх справ України. До цього процесу безпосередньо задіяні як професійні психологи, що викладають психологію як науку, так і викладачі спеціальних дисциплін, які акцентують увагу на набутті практичних психологічних навичок поліцейської діяльності.

Тут ми можемо розглянути характерні приклади професійної психологічної підготовки поліцейських. Так, під час підготовки патрульних поліцейських акцент робиться на психологічних особливостях виконання функцій із:

- А) забезпечення громадського (публічного) порядку;
- Б) забезпечення безпеки дорожнього руху;
- В) надання відповідної допомоги людям, які внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Під час підготовки дільничних офіцерів поліції робиться акцент на психологічних особливостях виконання функцій із:

- А) недопущення вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень на закріпленій території;

Б) проведення профілактичних заходів серед населення, у тому числі серед осіб раніше засуджених, осіб, що вчинили домашнє насильство, та інших категорій;

В) розгляду заяв та повідомлень громадян, юридичних осіб, представників органів державної влади та місцевого самоврядування;

Г) збору матеріалів про адміністративні правопорушення та їх розгляду.

Під час підготовки співробітників кримінальної поліції здебільшого звертається увага на психологічні особливості:

А) проведення заходів із розкриття вчинених кримінальних правопорушень;

Б) проведення оперативно-розшукових заходів;

В) розшуку осіб, що переховуються від органів досудового розслідування чи суду.

Під час підготовки слідчих акцент робиться на психологічних особливостях:

А) проведення заходів із розкриття та досудового розслідування кримінальних правопорушень;

Б) проведення окремих процесуальних дій під час досудового розслідування кримінальних правопорушень;

В) взаємодії з різними учасниками кримінального процесу (адвокат, експерт, свідок, прокурор та ін.).

Але ми також обов'язково повинні відзначити, що український поліцейський незалежно від спеціального звання чи посади на всій території нашої держави незалежно від часу та місця знаходження повинен бути психологічно готовим до:

– затримання особи, яка явно вчиняє дії, що загрожують життю або здоров'ю людей, громадській безпеці та безпеці країни. Тут потрібні як суто тактико-спеціальні, так і психологічні навички із застосування вогнепальної зброї, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу. Особливо це стосується воєнного сьогодення України;

– надання людям домедичної допомоги, у тому числі постраждалим від військових дій;

– здійснення можливих організаційних, рятувальних та інших заходів під час надзвичайних ситуацій [4, с. 31].

Методи професійної психологічної підготовки поліцейських включають тренування з розвитку особистісних якостей, таких як самоконтроль, рефлексія, емоційна стійкість, спроможність до самоактуалізації та творчості. Також до методів психологічної підготовки відносяться тренінги з підвищення рівня комунікації, тимчасового зняття стресу, підвищення мотивації до виконання службових обов'язків, зниження ризику психологічної травми в результаті зустрічі з екстремальними ситуаціями.

Професійна психологічна підготовка також включає у себе підготовку до виконання кон-

кретних службових завдань, що пов'язані з маніпулюванням експертними знаннями, підвищенням ефективності спілкування з громадянами, підготовкою до переговорів зі злочинцями, у тому числі що утримують заручників, до проведення різноманітних слідчих дій.

Психологічна підготовка є важливим складником процесу формування та підтримки професійної компетентності поліцейських України. Основні методи психологічної підготовки включають:

Тренінги – спеціально розроблені навчальні програми, які сприяють формуванню необхідних навичок та вмінь, а також розвитку певних особистісних якостей. Тренінги можуть бути спрямовані на розвиток комунікативних навичок, навичок управління конфліктами, зниження стресу тощо. Їх можна проводити як індивідуально, так і в групах. Індивідуальні тренінги дають змогу більш детально розглянути питання, які стосуються конкретного поліцейського, а також спрямовані на розвиток індивідуальних навичок та вмінь. Групові – сприяють формуванню комунікативної компетенції, навичок співпраці та колективної роботи.

Курси лекцій – такий метод передбачає проведення лекцій із психології, спеціальних аспектів конкретних функцій поліції, профілактики професійного вигорання та інших тем, які можуть бути корисними для поліцейських України.

Індивідуальні консультації – психологи та викладачі спеціальних дисциплін можуть працювати з поліцейськими індивідуально, надаючи їм допомогу в розв'язанні конкретних проблем, із якими вони зіткнулися у своїй професійній діяльності.

Групові заняття – такі заняття можуть включати дебати, дискусії, тренінги з комунікації тощо, де поліцейські можуть обмінюватися думками та досвідом, спілкуватися зі своїми колегами та знаходити шляхи вирішення певних проблем.

Симуляційні тренажери – цей метод полягає у використанні спеціального обладнання для створення віртуальних ситуацій, у яких можуть опинитися поліцейські.

Імітаційна підготовка, яка базується на використанні спеціального обладнаних тренувальних майданчиків, що імітують реальні ситуації. Цей метод дає змогу поліцейським у практичних умовах відпрацювати навички та вміння, що є важливим у забезпеченні ефективності їхньої роботи, допомагають поліцейським у підвищенні ефективності роботи в екстремальних умовах, у тому числі в умовах війни.

Професійна психологічна підготовка в поліції відіграє важливу роль у формуванні компетентності поліцейських та підвищенні їхньої професійної майстерності. На нашу думку, квінтесенція професійної психологічної під-

готовки поліцейського – перетворення звичайної людини на людину персистентну, як здатна у складний час військового стану акумулювати, накопичувати і тривалий час утримувати в собі життєстійкі властивості і якості, навіть у несприятливих обставинах або в ситуаціях, що не сприяють особистісному росту [3, с. 156].

Психологічна діагностика є одним з основних напрямів роботи психолога в Національній поліції України. Вона застосовується на всіх етапах роботи з поліцейськими (підбір персоналу, його навчання та безпосереднє виконання правоохоронних функцій), що включає у себе такі методи, як анкетування, спостереження, інтерв'ю, психологічні тести та експертні оцінки. Ці методи психологічної діагностики мають свої переваги та обмеження і використовуються залежно від конкретної ситуації та завдання. При цьому, використовуючи такі методи, психолог може не допустити до роботи в поліції так званих «проблемних людей», тобто людей із різними формами девіації (хворих на наркоманію, алкоголізм, ігроманію), людей із підвищеним рівнем жорстокості та ін.

Для проведення психологічної діагностики у Національній поліції України використовуються різноманітні методи тестування, спостереження, анкетування та інтерв'ювання. Одним з основних методів є психологічне тестування, яке може бути як стандартизованим, так і нестандартизованим. Серед стандартизованих тестів можна виділити Мінесотський багатоаспектний особистісний інвентар (MMPI), Тест Айзенка, Тест Рошаха та ін. Нестандартизовані тести зазвичай розробляються психологами самостійно для вирішення конкретних завдань.

Окрім тестування, психолог може використовувати метод спостереження, що дає змогу отримати інформацію про поведінку та емоційний стан особи в різних ситуаціях. Також використовуються методи анкетування та інтерв'ювання, що дають змогу зібрати детальнішу інформацію про особистість та психічний стан поліцейського.

Психологічна діагностика є невід'ємним складником практичної роботи психолога в Національній поліції України. Завдяки застосуванню різноманітних методів діагностики психолог може отримати необхідну інформацію про психічний стан поліцейських та їхню здатність до виконання службових обов'язків у різних умовах.

Один з основних методів діагностики, які використовують психологи, – це опитування. Цей метод полягає у тому, що психолог задає низку запитань поліцейському з метою отримати інформацію про його/її психічний стан та досвід роботи. Завдяки опитуванню психолог

може виявити певні проблеми, які виникають у роботі поліцейських, та знайти способи їх вирішення.

Ще один метод діагностики – спостереження. Психолог може вести спостереження за роботою поліцейських на службі, участю в оперативних заходах та інших випадках, що потребують спеціальної підготовки та взаємодії із соціумом. За результатами спостереження психолог може дати рекомендації щодо поліпшення роботи поліцейських та їхнього психічного стану.

Також психологи використовують проєктивні методи діагностики, які дають змогу дослідити безпосередньо психічний стан поліцейського. Наприклад, тест Тематичної аперцепції є методикою, що використовується для вивчення психічних особливостей людини через її реакцію на стимули.

Психологічна корекція є одним із ключових напрямів роботи психолога в Національній поліції України. Психологічна корекція включає у себе різноманітні методики, спрямовані на поліпшення психологічного стану особи, такі як психотерапія, тренінги, коучинг, медитація та ін.

Головною метою психологічної корекції є зниження рівня дистресу, тривоги та інших психічних проблем у поліцейських, поліпшення психічного стану, збільшення самовизначеності та самореалізації.

Один із методів психологічної корекції, що використовуються в роботі з поліцейським, – це тренінги з психологічної стійкості. Вони дають змогу привити навички ефективного управління стресом, розвивають здатність до самоконтролю, допомагають поліпшити комунікаційні навички. Також використовуються методи релаксації, такі як медитація, йога та ін., які допомагають зняти напругу та зосередитися на внутрішніх ресурсах.

Інший метод психологічної корекції – психотерапія. Психотерапія може бути індивідуальною або груповою. Індивідуальна психотерапія передбачає взаємодію психотерапевта та клієнта один на один. Групова психотерапія зазвичай організовується у формі сесій, під час яких психолог спілкується з групою поліцейських, що мають спільні психологічні проблеми. Цей метод допомагає підтримувати здоровий психічний стан учасників групи та виховувати навички побудови взаємовідносин.

Психотерапія – це систематичний процес, спрямований на поліпшення психологічного стану, розв'язання проблем, зміну негативних установок і формування нових корисних поведінкових звичок. Різні школи психотерапії використовують різні методики, наприклад психоаналіз, гештальт-терапію, когнітивно-поведінкову терапію тощо.

Тренінги – це групові заняття, які мають на меті розвиток певних навичок і вмій. Тренінги

можуть бути спрямовані на розвиток комунікативних навичок, лідерських якостей, емоційного інтелекту тощо.

Коучинг – це індивідуальна або групова робота з клієнтом із метою досягнення конкретної мети. Коучингові сесії зазвичай проводяться у формі бесід, під час яких клієнт визначає свої цілі і разом із коучем розробляє план дій для їх досягнення.

Медитація – це метод зосередження уваги на деякому об'єкті або процесі з метою зниження рівня стресу і поліпшення психічного стану. Різні школи медитації використовують різні техніки, наприклад зосередження на диханні, мантричні медитації, візуалізації тощо.

Резюмуючи викладене, можемо сказати з усією відповідальністю, що психологічне супроводження поліцейської діяльності в Україні, у тому числі в умовах воєнного сьогодення, є вкрай важливим процесом, який спрямований на поліпшення психологічного стану поліцейських та попередження можливих психологічних проблем як у ході виконання службових завдань, так і у звичайному житті. Це, своєю чергою, повинно гарантувати виконання на більш якіс-

ному професійному рівні поліцейських функцій, завдяки яким буде відбуватися виховання гармонійного, законослухняного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Дата оновлення: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.06.2023).
2. Наказ МВС України від 06.02.2019 № 88 «Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19#top> (дата звернення: 15.06.2023).
3. Крюкова М.А., Ташматов В.А. Персистентність як центральна проблема психології особистості. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Психологія»*. 2014. Т. 19. Вип. 1(31). С. 152–158.
4. Остапович В.П., Бабенко В.Г., Кирієнко Л.А. Психологічна та фізична готовність особистості до дій в екстремальних ситуаціях : практичний посібник / за ред. В.О. Криволапчука. Київ : ДНДІ МВС України, 2016. 84 с.